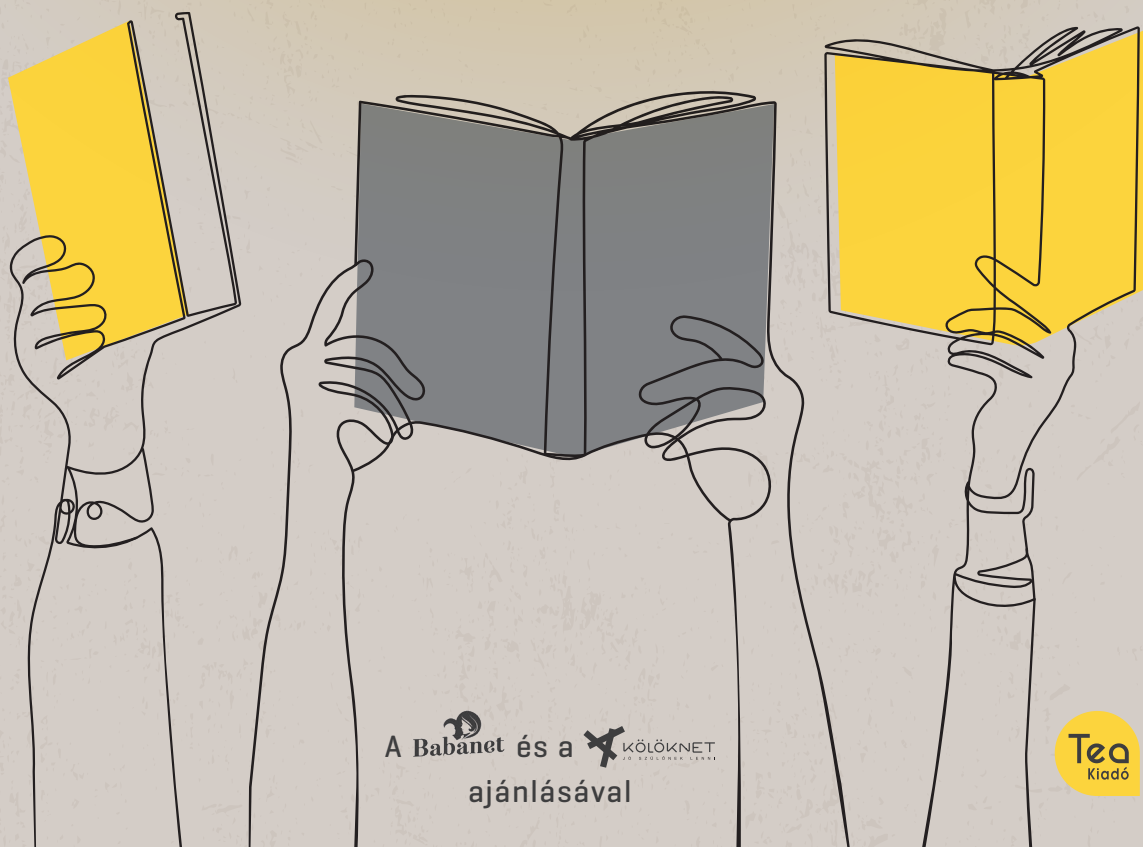

VASS DOROTTEA

OLVASÁSMOTIVÁCIÓ

STRATÉGIÁK AZ OLVASÓVÁ VÁLÁSHOZ ÓVODÁSOKAT ÉS
ISKOLÁSOKAT NEVELŐ SZÜLŐKNEK ÉS SZAKEMBEREKNEK

A Babánet és a KÖLÖKNÉT
ajánlásával

Tea
Kiadó

Írta: Vass Dorottea

Felelős szerkesztő: Kele Fodor Ákos

Olvasószerkesztő-korrektor: Kővári Bettina

Grafikai tervezés-tördelés: Zádor György

Az illusztrációkat Zádor György készítette a Getty Images felhasználásával.

A 118. oldalon lévő illusztrációban található gyermekrajzokat a hét éves Zádor Júlia Róza készítette.

A könyv megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Megvalósult a Magyar Kultúraért Alapítvány támogatásával.

ISBN 978-615-82047-5-0

© Vass Dorottea, 2023

© Tea Kiadó Kft., 2023

1035 Budapest, Vihar utca 18.

A kiadásért felel László Géza, a kiadó ügyvezető igazgatója.

www.teakiado.hu

Nyomdai előkészítés: Brand Content Kft.

Nyomda: Gelbert ECO Print Kft.

Felelős vezető: Gellér Róbert ügyvezető

TARTALOM

BEVEZETŐ	6
1. fejezet OLVAS-E A XXI. SZÁZADI EMBER?	10
2. fejezet OLVASÁSRA VAGYUNK KÖNDICIONÁLVA	18
3. fejezet AUTÓNÓMIA, SZABADSÁG ÉS MOTIVÁCIÓ	40
4. fejezet KICSÓMAGOLÁS	70
5. fejezet TERVEZÉS	102
6. fejezet ÉPÍTKEZÉS	124
7. fejezet ELEMZÉS - ÚJRAELEMZÉS, ÚJRATERVEZÉS, ÚJRAÉPÍTÉS	144
8. fejezet A NAGY „MAKE IT HAPPEN!”	156
9. fejezet ITT A VÉGE, FUSS EL VÉLE!	162
FELHASZNÁLT ÉS KÖNZULTÁLT SZAKIRODALOM	166

„AZ OLVASÁS LÉNYEGI MŰKÖDÉSÜNK,
CSAKNEM ANNYIRA,
MINT A LEVEGŐVÉTEL.”

ALBERTO MANGUEL

BEVEZETŐ

KEDVES OLVASÓ,

Te, aki most a kezekben tartod ezt a könyvet, bizonyára szeretsz olvasni, sőt valószínűleg az olvasást tartod az egyik legklasszabb dolognak a világon. Az is valószínű, hogy odahaza számtalan könyvnek vagy a boldog tulajdonosa, és azok közül a könyvek közül – nyomtatott vagy elektronikus formában – mindig magaddal viszel egyet a táskádban. Azt is már többször megfogadtad magadnak, hogy több könyvet nem veszel, mert ez már igazán túlzás, és helyette majd inkább könyvtárba jársz – mellette mégis veszel néha könyveket.

A könyv iránti imádatod mellett valószínűleg gyermeked, tanulóid vagy közeli hozzátartozóid gyerekeinek olvasóvá válását is fontosnak tartod, így ajándékba lehetőleg könyvet vásárolsz a gyerekeknek is, mert hát mi sem fontosabb az olvasóvá válásnál! Ezenkívül mindig figyelsz arra is, hogy a megvásárolt könyveket fel is olvasd a gyerekeknek, hogy minél gyakrabban találkozzanak ezzel a tevékenységgel, és mire iskolába indulnak, nyitottak legyenek az olvasástanulásra.

Ha ez így van, akkor ez a könyv Neked szól. Neked szól azért is, mert ebben a könyvben nem arról fogsz olvasni, hogy miért fontosak a bölcsődalok és a mesék mesélése kisgyermekkorban, mert ez a könyv tudja, hogy Te ezt már jól tudod, és azt is, hogy megtettél mindent azért, hogy a környezetben felnövő gyerekek gyakran találkozzanak a meséléssel és az olvasás örömeivel. Ez a könyv tudja rólad azt is, hogy a legjobbat akarod nyújtani a gyerekeknek, így ez a könyv az olvasást inkább olyan oldalról közelíti meg, amely a hétköznapokban még kissé ismeretlen. Olyan ez a könyv, mint a hétköznapokban még fel nem fedezett bolygó. Arra vár, hogy az olvasás újabb, még az emberek számára kevésbé ismert világrészéről meséljen.

Az olvasás, mint olyan, ugyanis egy nagyon komplex folyamat. Első pillantásra azt hisszük, hogy csupán betűkből, szavakból és mondatokból álló információ tömkeleg, amelyet rengetegen szeretnek elolvasni és ugyanannyian nem szeretnek elolvasni a világon. De ha jobban belegondolunk, ez csak az olvasási tevékenységünk felszíne. Alatta idegrendszeri és mélylélektani folyamatok zajlanak bennünk, amelyek hatással vannak a hétköznapjainkra, a problémakezelésünkre, a félelmeinkre, a boldogságunkra, a munkánkra, a karrierünkre, a szerelmünkre, a barátságokra – tulajdonképpen a teljes működésünkre. Így ez a könyv inkább arról szól, hogyan képes változni az olvasás iránti érdeklődésünk.

Miért is fontos erről beszélnünk?

A hétköznapokban nem veszítette aktualitását az olvasóvá válás problémája. Tucatjával születnek azok a szakcikkek, amelyek arról számolnak

be, hogy a gyerekek nem olvasnak, hogy sok az írástudatlan a világon, és hogy a gyerekek írásbeli teljesítménye és az olvasás iránti motivációja is gyenge. Számos nagyszerű projekt látott már napvilágot, amely arra sarkallja az embereket, hogy olvassanak. Az olvasó emberek pedig mindent megtesznek azért, hogy azt tükrözzék, olvasni menő dolog.

Legalábbis mi, felnőttek, akik ezt a könyvet a kezünkbe vettük, ezt gondoljuk az olvasásról. És ami még nagyszerűbb, próbáljuk is ezt az életérzést átadni a fiatalabb generációknak. Csakhogy az egyáltalán nem olyan egyszerű.

Közösségi felületeken létrejönnek csoportok, amelyek a gyerekek olvasóvá válásával és a nem olvasás problémakörével foglalkoznak. Egyrészt boldog és elégedett szülői élménybeszámolókat lehet ezeken a felületeken olvasni, akik arról számolnak be, hogy az öt éves gyermekük már önszántából könyveket lapozgat, és korát meghaladva olvasni próbál, de kétségbeesett szülők beszámolóját is lehet olvasni arról, hogy elsős lett a gyermeke, de utál olvasni, pedig ők mindent megtettek, hogy megszerettessék vele az olvasást.

Az utóbbi szülőket szokták saját, hasonló beszámolóval vizsgálni más szülők azzal, hogy milyen praktikákat vesznek elő. Sajnos arra is akad példa, hogy az olvasás lassan már az élmény helyett feladattá alakul át az iskolában vagy odahaza – teljesen érthető módon. Érthető módon, mert belefér, ha kicsit megijedünk, hogy a gyerek iskolaköteles és nem olvas. Rendben van, ha kicsit megijedünk, hogy a gyerek még nem ismeri fel a betűket, pedig néhány hónappal ezelőtt még tudta őket. És akkor sincs gond, ha kicsit megijedünk, hogy a gyerekek nincs kedve elolvasni a házi feladat szövegét. Mindezek azt jelentik, hogy fontos számunkra gyermekünk sikere. Viszont ha a gyermekünk olvasási élménye és olvasási sikere között kell választanod, melyiket választanád? Válaszd inkább az olvasási élményt!

Hogy miért?

Ha gyermeked élvezi az olvasást, több időt fog az olvasással tölteni. Ha több időt tölt az olvasással, többet is fogja gyakorolni azt. Ha többet gyakorol, javulni is fog az olvasási technikája. Ha javul az olvasási technikája, könnyebben megérti a szöveget, a szövegeknek köszönhetően pedig egy olyan pozitív lélektani folyamatot él meg, amely örömet fog neki okozni, így olvasás közben jól fogja magát érezni, és még több időt tölt majd az olvasással. A gyakori olvasással számos információ birtokába jut majd, amely által sikereket érhet el, és egyre bonyolultabb szövegek olvasására lesz nyitott az évek során.

Ha esetleg ez túl jól hangzik, és most arra gondoltál, hogy „jól van, értem én ezt, de honnan kezdjem el?“, akkor ez joggal fogalmazódott meg

benned. És jó helyen vagy, mert ez a könyv lépésről lépésre fogja Neked elmesélni, mi zajlik egy gyerekben akkor, amikor kiszeret az olvasásból. Elmondja, mit tehetsz akkor, ha fel szeretnéd kelteni a gyerekben az olvasás iránti kedvet, és elmondja azt is, mi zajlik a gyerekben akkor, amikor olvasni tanul, de azt is elmondja, hogyan szerethet ki az olvasásból egy olyan gyerek, akinek odahaza kisgyermek korában meséltek és jó példát mutattak. Ez a könyv tehát feltárja az okokat, sőt felkínál egy új módszert az olvasástanulás motivációjához és az olvasóvá váláshoz, amelyet ki tudsz próbálni.

A következő fejezetekben a praxisomból vett három digitális bennszülött gyerek történetét fogom elmesélni, akik szöges ellentétei voltak egymásnak. Csak egy közös volt bennük: mindhárman utáltak olvasni. Mára azonban imádnak.

ADDIG IS EZT PRÓBÁLD KI A GYEREKEKKEL!

Menjtek el könyvtárba vagy könyvesboltba, és válasszatok egymásnak könyvet!

Kezdd azzal, hogy a gyerekek javasolnak Neked könyvet, és azt te tényleg olvasd el!

Vele együtt válassz számára könyvet!

Először úgy, hogy legalább három könyvet választasz, és azok közül a könyvek közül válasszon Ő egyet.

Olvassatok együtt, vagy olvasd akkor, amikor látja, hogy éppen olvasol.

Később beszélgetsetek a választott könyv tartalmáról!

Kérdések, amiket érdemes és amiket nem érdemes feltenned:

- „Ki volt a főszereplő?” kérdés *helyett*: Melyik szereplő tetszett a legjobban?
- „Milyen volt a könyv?” kérdés *helyett*: Melyik rész tetszett a könyvből a legjobban?
- „Miről szólt a könyv?” kérdés *helyett*: Volt olyan szereplő, aki nem tetszett?
- „Tetszett a könyv?” kérdés *helyett*: Miért nem kedvelted azt a szereplőt?
- „Szeretnél még ilyen könyvet olvasni?” kérdés *helyett*: mondd neki azt, hogy most Ő kérje ki a véleményed arról a könyvről, amit Neked választott: „Kérdezz most Te engem, és én válaszolok!”

OLVASÁSRA VAGYUNK KONDITIONÁLVA

Mi zajlik bennünk mesehallgatás közben?

Mi zajlik bennünk olvasás közben?

Hogyan kezdünk el gyermekkorunkban érdeklődni az olvasás iránt?

És vajon hogyan utálhatja meg egy gyerek az olvasást?

„MINDANNYIAN OLVASSUK MAGUNKAT ÉS A VILÁGOT AVÉGETT, HOGY MEG-
RAGADHASSUK, MIK VAGYUNK ÉS HOL VAGYUNK. AZÉRT OLVASUNK, HOGY
MEGÉRTSÜNK VALAMIT, VAGY HOGY ELINDULJUNK A MEGÉRTÉS ÚTJÁN.”

ALBERTO MANGUEL

Ahhoz, hogy megértsük, hogyan alakul ki az olvasás utálata, érdemes végigvennünk, hogyan épül fel az olvasás szeretete.

Amikor Noé még kicsi volt, a szülei nagyon elfoglalt emberek voltak, de ennek ellenére mindent megtettek azért, hogy gyermekük biztonságban érezze magát, és akárhol is vannak, számíthasson rájuk. Gyakran előfordult, hogy a család akár autóban vagy repülőúton is mesélt Noénak. Arra is akadt példa, hogy Noé nem utazott együtt a szüleivel, de a megszokott esti időben telefonon lépett velük kapcsolatba, amikor is a rituálé fenntartása miatt megtartották a közös mesélést. A telefonon keresztül visszatérő, jól ismert mesehősök lehetővé tették, hogy a Noé és szülei közötti szoros kapcsolat fennmaradjon. És nem mellesleg elősegítették az olvasás iránti érdeklődésének a kialakulását. Mégis, Noé szülei azért kerestek meg, mert fiuk, annak ellenére, hogy szülei által kisgyermek korában mesei élményben részesült, tízévesen megutálta az olvasást.

HOGYAN VOLT EZ LEHETSÉGES?

Mielőtt választ adok a kérdésre, ismerjük meg az iskolás Noét.

Noé nyolcéves volt, amikor megismertem, ő volt az a fiú a csoportban, aki szívesen félrevonult, és reggelente, laza mozdulattal egy babzsákra dobta magát. Kezében ilyenkor mindig könyv volt. Korának megfelelő tartalmakat olvasott, vagy ha lazábbra vette a napját, akkor focistákról szóló lapokat böngészett, szünetekben pedig lelkesen mesélt a repülőgépek műszaki elemeiről, karbantartásának folyamatairól és a kedvenc repülőtypusairól.

Irodalomórán, ha a csapat kevésbé hangolódott rá a nagyobb kihívást igénylő projektekre, Noé segítségére mindig számíthattam. Elsőként nyújtott megoldást a csapatot megszólító feladatokra, szívesen vállalta a több energiát igénylő tevékenységeket, vitte, húzta a csoportot előre: írt, másolt, szöveget alkotott, olvasott. Annak ellenére, hogy Noé a szünetekben nem szaladgált föl és alá az udvaron a többi nyolcéves társával,

népszerű volt. Felnéztek rá a társai, így fontos szereplője volt nemcsak a közösségnek, hanem az irodalomórák hatékonyságának is. Két évvel később mégis egy olyan érzelmi állapotba került, hogy teljes szívéből elutasította az olvasást.

Ahhoz, hogy feltárjam, mi hathatott Noé olvasás iránti érdeklődésére negatívan a nyolc-tíz éveskori életszakaszában, fontosnak tartottam megismerni a csecsemő- és kisgyermekkori olvasással kapcsolatos élményeit.

Noé tulajdonképpen már csecsemőkorában érdeklődve lapozta a kellemesen puha könyveket, hason fekvé figyelte a kemény lapokból álló leporellókat, és élvezettel rágta a sípoló, csipogó, vízhatlan textilkönyveket. A felfedezési folyamatokban megtanulta, melyik könyv rágható vagy téphető, és melyik könyv okoz esetleg fájdalmat, ha a kinövésben lévő fogával járó gyötrődést próbálja vele enyhíteni. A leporellók által megtanulta, mit mond az oroszlán, és mit a cica, megtanulta azt is, hogy ha ezeknek a hangját utánozza, számára legközelebbi és legfontosabb személyeknek, az édesanyjának és az édesapjának mosolyt csalhat az arcára. Ebben az időszakban Noé rájött, hogy a könyvek lapozgatásával különleges kapcsolatot tud kialakítani az egyébként igen elfoglalt szüleivel. Felfedezett egy kötődési-kapcsolódási lehetőséget.

Ahogy telt-múlt az idő, Noé is megismerte a mesélés örömét. Édesanyjával a mesén keresztül fedezték fel az egymáshoz vezető utat. A hallottakban Noé felfedezte önmagát, képet alkotott arról, hogy ki Ő, és milyen fontos szerepe van a családban. Mivel a mese földrajzilag meghatározhatatlan helyen játszódik, illetve valós és fiktív alakokat, csodás elemeket tartalmaz egy-egy valóságot megközelítő történetben, Noé öszszefüggést tudott találni a saját valósága és a tudat alatti képzelete között annak érdekében, hogy hétköznapi élményeit és konfliktusait könnyebben fel tudja dolgozni. A meseolvasásokon keresztül megismerte a világ valóságát, azt, hogy létezik a jó és a gonosz, a szép és a csúnya, és azt is, hogy a világ nem minden csak a kellemes dolgokból áll, hanem jelen vannak a borzalmak is. Noé és a mese között tulajdonképpen kialakult egy erős interakció, amely révén kisgyermek korára képessé vált felismerni az érzelmeit.

De vajon egy ilyen gyerek, aki egy ilyen közegből indul, mint Noé, felnőtt korára is olvasó ember marad? Miért utálhatta meg tízéves korára ilyen alapok ellenére az olvasást?

Noé útját még követni fogjuk a fejezeteken keresztül, de előtte egy Noétól teljesen eltérő személyiséget is be szeretnék mutatni.

Annával tízéves korában találkoztam először. A szülei a műhelyembe hozták, ahol gyerekek olvasásának, olvasási motivációjának fejlesztésével foglalkozom. A műhely egy barátságos, nappali hangulatú, relaxáló szobában van, ahol olyan gyerekeket és fiatal felnőtteket fogadok, akik vagy nagyon tehetségesek az írás-olvasásban, vagy szeretnek írni-olvasni, illetve akik érzelmileg elutasítják az írás-olvasást. Minden gyerek heti egyszer jön el, és a saját történetének megírásán dolgozik, amelyet végül tördelünk, illusztrálunk és könyvvé formálunk. Annát tehát ebbe a műhelybe hozták el a szülei, mert érzelmileg elutasította az írás-olvasást, és csak kényszerből csinálta. Anna az első alkalommal féltéken mosolygott rám, és leült velem szemben a fotelbe. Hátát mereven tartotta, nem volt kedve hozzádőlni a puha ülőalkalmatossághoz. Keze feszesen a combján pihent, és kellemes hangon, mégis, mint aki igazolni szeretné magát a vállalt székben, arról mesélt, mit szokott olvasni, hogyan szokott olvasni. Ha az iskolája vagy az osztálya felől érdeklődtem, egy-két mondat után újra magára terelte a szót. Többnyire inkább ő kérdezett. Kérdéseket tett fel arról, hogy én mit csinállok, és hogy mennyire lesz majd nehéz ez a foglalkozás. És kell-e majd olvasni. Lesz-e házi feladat, és baj lesz-e, ha elfelejti megcsinálni a házi feladatot.

Hogy mitől volt Anna ilyen szorongó? Ez a későbbiekben még fontos lesz, de ahogy Noét, úgy mindenekelőtt kísérvük Annát is nyomon a kezdetektől.

Anthony Decasper és Melanie Spence pszichológusok a magzatok és a csecsemők viselkedésének összefüggését vizsgálták. A vizsgálatban tizenkét olyan várandós nő vett részt, akik a szülést megelőző hat hétben a magzatnak naponta kétszer olvasták fel mindig ugyanazt a részt egy ismert gyermekversből. A születést követően néhány nappal a szopás tempóját mérő cumival figyelték az újszülöttek reakcióit az édesanyák ugyanazon versmondására. Először a szopás alaptempóját vizsgálták, majd ezután ki-be kapcsolgatták a hangszalagra rögzített versek felvételit. Amikor a babák számára a magzati korból ismert vers csendült fel, a babák szopási tempója megváltozott, míg az ismeretlen versnél változatlan maradt. Annával is az édesanyja már a fogantatás pillanatától kommunikált. Ezt a kísérletet Anna édesanyja is ismerte, ezért tudatosan mesélt és énekelt Annának már akkor, amikor még a pocakjában volt. Az édesanya annyira tudatos volt gyermeke nevelésében, hogy a magzattal folytatott beszélgetésbe bevonta Anna nővérét is, felkészítve őt a testvérvárára. Így Anna már magzati korában tudott kapcsolódni

a családjához, a családja pedig éreztetni tudta Annával, hogy szeretettel várja őt.

Amikor Anna megszületett és édesanyja a kezében foghatta őt, azonnal kialakult köztük a szülő-csecsemő közötti bensőséges kapcsolat, amit a kórházból való hazaérkezést követően a család a bölcsődalokkal, ritmikus mondókákkal csak fokozott. Noéhoz hasonlóan Anna már csecsemőkorában gyermeki kíváncsisággal rágta, tépte, lapozta a korához illő könyveket. A könyvekkel való bensőséges kapcsolatának formálódását még a szülők is megsegítették az öltözködés közbeni mesélésekkel, és az „itt és most mi mit csinálunk” típusú játékos történetekkel. Mindezekon felül Anna az esti családi történetmesélések résztvevőjévé is vált.

Nem sok idő elteltével Annának született egy kishúga. A testvér érkezése a családi idillt nem sokban változtatta meg. Anna ugyanis nővére mintájának is köszönhetően gyorsan felfedezte, hogy a könyveket miként lehet lapozni, és hogy a lapozgatással különleges kapcsolatot tud kialakítani a szüleivel, akik igyekeztek immár mindhárom gyermeküknek azonos mennyiségű szeretet nyújtani. A család ehhez továbbra is a mesélést használta eszközü. Így tudta az édesanya egyszerre három gyermekének is megteremteni a szellemi-érzelmi jóllétet. A történetmesélésekkel a szülők segítséget nyújtottak abban, hogy gyermekeik eljussanak a saját énképük, az önbecsülésük és a küzdőképességük kialakulásáig. A meséléssel megidézett meghitt, bensőséges pillanatok megteremtették a családon belüli biztonságérzetet, a rítusokat, és közben kialakultak a mesélési szokások is, így ezalatt a három testvér egyre inkább képessé vált figyelemmel kísérni a narratívákat. Anna, középső gyermekként, így találta meg a szüleihez és a testvéreihez vezető szerethető utat.

Dr. Vass Dorottea olvasáskutató, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Általános Gyógypedagógiai Intézet főmunkatársa. Doktori fokozatát a Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolában szerezte. A XXI. századi olvasás és a pedagógusszerepek változásának kérdéseivel foglalkozik. Saját kutatási eredményeiből és praxisából hozta létre a D012 elnevezésű módszert, amely gyerekeknek segít megszeretni az olvasást azáltal, hogy lehetőséget teremt számukra, hogy saját könyvet hozzanak létre. Módszere az íráson és az olvasáson túl támogatja a gyerekek tanulási technikájának, kritikus gondolkodásának, digitális készségeinek, pozitív énképének és jövőjükkel kapcsolatos elközelésük fejlődését is.

Fotó: Nagy Zoltán, @Veled Szép

Tucatjával születnek azok a szakcikkek, amelyek arról számolnak be, hogy a gyerekek nem olvasnak, hogy sok az írástudatlan a világon, és hogy a gyerekek írásbeli teljesítménye és az olvasás iránti motivációja is gyenge. Számos nagyszerű projekt látott már napvilágot, amely arra sarkallja az embereket, hogy olvassanak. Az olvasó emberek pedig mindent megtesznek azért, hogy azt tükrözzék, olvasni menő dolog.

Legalábbis mi, felnőttek, akik ezt a könyvet a kezünkbe vettük, ezt gondoljuk az olvasásról. És ami még nagyszerűbb, próbáljuk is ezt az élettérzést átadni a fiatalabb generációknak. Csakhogy az egyáltalán nem olyan egyszerű.

„AHHOZ, HOGY MEGÉRTSÜK, HOGYAN ALAKUL KI AZ OLVASÁS UTÁLATA, ÉRDEMES VÉGIGVENNÜNK, HOGYAN ÉPÜL FEL AZ OLVASÁS SZERETETE.”

Ez a könyv lépésről lépésre fogja Neked elmesélni, mi zajlik egy gyerekben akkor, amikor kiszeret az olvasásból. Elmondja, mit tehetsz akkor, ha fel szeretnéd kelteni a gyerekben az olvasás iránti kedvet, és elmondja azt is, mi zajlik a gyerekben akkor, amikor olvasni tanul, de azt is elmondja, hogyan utálja meg az olvasást egy olyan gyerek, akinek odahaza kisgyermek korában meséltek és jó példát mutattak. Ez a könyv tehát feltárja az okokat, sőt felkínál egy új módszert az olvasástanulás motivációjához és az olvasóvá váláshoz.

Ha gyermeked élvezzi az olvasást, több időt fog az olvasással tölteni. Ha több időt tölt az olvasással, többet is fogja gyakorolni azt. Ha többet gyakorol, javulni is fog az olvasási technikája. Ha javul az olvasási technikája, könnyebben megérti a szöveget, a szövegeknek köszönhetően pedig egy olyan pozitív lélektani folyamatot él meg, amely örömet fog neki okozni, így olvasás közben jól fogja magát érezni, és még több időt tölt majd az olvasással.